

## БЕСКРАЈНА СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ. У ЋОЈ, НА ВРХУ, ЦРЊАНСКИ И ЈОСИЋ

Одвек сам волео и поштовао запете. Не уmem прецизно да објасним зашто су ми запете милије од тачака, двотачака, црта, цртица, упитника, ускличника. И у наслову књиге Мирослава Јосића Вишњића о Милошу Црњанском има једна, али вредна запета: *Милош, Црњански*. Црњански је једном рекао: „Смеју се увек мојим запетама. Запете су жеља за логиком. Оне су жеља да се читаоцу наметне логика писца.”

Можда ћу једног дана, у доколици, написати књигу о Јосићу, али ћу тада морати у наслову да ставим две запете: Мирослав, Јосић, Вишњић.

У овој књизи о Црњанском има подоста запета. Њиховом броју нисам се зачудио, али има, за мене неочекивано, и много више заграда него у ранијим Јосићевим књигама. И док су ми запете наметале како да читам реченице (када треба да застанем и удахнем ваздух), заграде су ми деловале као кутијице које чувају важне прилоге реченицама.

Паралела Црњански–Јосић наметнула ми се сама, док сам читао, одвојено, њихове књиге. Прво сам читао Црњанског, и у то време једва да сам и чуо за Јосића. После више година у мој читалачки живот за стално уселио се Јосић, кога и данас радо читам, и увек се обрадујем његовој новој књизи (то значи неколико дана дружити се са Јосићем), његовој смелости и занимљивим темама, којима мучи свој таленат. Нисам читао шта су књижевни критичари писали о Црњанском и Јосићу, јер ми то није професија, а ни хоби. Ја сам само непоправљиви читалац који се и данас диви Борхесовом стиху из песме „Читалац”:

*Нека се друѓи хвалицу сѣраницама које су написали,  
Ја се ѓордим онима које сам ѣрочѣао.*

Шта ме је привукло прози и поезији Црњанског и Јосића? Да ли бескрајна, панонска равница, у којој сам и ја одрастао? Да ли теме о којима сам и ја размишљао? Да ли то што сам њихов савременик? (Црњански је могао бити мој деда, а Јосић – старији брат.) Данас нисам сигуран, али ћу можда сутра или прекосутра бити!

Док ово изговарам имам и једну нелагодност: ни Црњански, ни Јосић нису примљени у САНУ (за Јосића има још наде

да овери своју бесмртност). Због тога нећу користити свој статус академика да паметујем у туђој авлији, књижевној, јер ја сам геолог-геохемичар који се бави микроелементима у животној средини и њиховим утицајем на људско здравље. Можда ти исти микроелементи (или само неки од њих) одређују и таленат (књижевни, научни, ликовни, музички итд.)? Требало би им посебно анализирати крв (тј. пустити им мало крви из научних разлога; некада су им политичари и други душебрижници пуштали крв из идеолошких побуда, али узалуд). Можда имају вишак или мањак неких микроелемената? Или им урадити анализу ДНК?

Док се не прикупе сви ти подаци, вратимо се у онај сокак (мало је рећи сокак, можда булевар?) којим је ходао и тумарао најпре Црњански, а онда наставио и наставља Јосић.

У записима у запетама (има их 10) у овој књизи, „књизи оданости и љубави”, Јосић је реконструисао свој однос према делу Црњанског, описао њихове сусрете и разговоре (оно што му је остало у сећању), размишљања о Црњанском. Причајући о Црњанском, Јосић прича и о себи, и обрнуто. И то су драгоцени записи да би се употпунила слика о Црњанском, али и о Јосићу и важном периоду његовог стасавања.

Црњански није написао све што је наумио. Уосталом, то није, верујем, ниједан писац урадио. „Писање живот не прати. Живот писању одмаже” – казао је Јосић.

Читајући Црњанског и текстове о његовом животу налазио сам теме које су и мене изузетно привлачиле: Микеланђело, Италија, Грчка, северни крајеви. Па онда његов суд о мојој омиљеној песми из српске поезије „Спомен на Руварца” Лазе Костића: „Сматрам ту песму и данас за најлепшу песму XIX века, свих европских литература” – написао је Црњански. А тек његова путовања и путописна проза! Путујући по Русији, преко руске степе, често сам мислио о Црњанском и његовим *Сеобама*, а нисам га заборавио ни у Риму, Лондону, Италији.

Јосић се осврће и на преводе дела Црњанског, али и уопште на проблем превођења књижевних дела. О томе сам често раније размишљао, јер сам учио четири страна језика, али нисам све научио (највише сам, разуме се, неговао српски језик, па у мојој глави није остајало много простора за друге језике). Ипак, знао сам језике толико да сам закључио да је тешко, ако не и немогуће, начинити добар и веран превод. Како превести Црњанског, како превести Јосића, а да се не изгуби звучност речи, мелодија реченице, дух поднебља, атмосфера времена које се описује? Боље је срицати оригинална издања, него читати преводе (свака част изузецима).

Има једна звезда у бескрајном, плавом кругу – Црњански. Не може је свако видети, као у Буцатијевој причи о колумбару, него само одабрани. Зашто су баш они одабрани, не знам. И ту звезду, сваке ведре ноћи, види Јосић, и са њом разговара. Део тих разговора унет је у ову књигу. Та звезда још је у нашем сазвежђу, док се једног дана, а и то биће, само без нас, не запути у друге галаксије.

У „Причи о Црњанском” Јосић је написао: „Шта ће књигама тумачи, који мисле да боље од писаца знају шта се крије у тексту, оне саме говоре, све у њима пише.” Зато прочитајте ову књигу, и диваните са Црњанским и Јосићем.

Потписујем Јосићеве речи: „А без читања нема ни утисака ни знања.” Мада, мало даље, пише: „Читаоци су у исто време – казна и награда.”

Ове године, која је у знаку 120-годишњице рођења Милоша Црњанског, сви су заборавили некадашња оспоравања његових дела, али и ауторе тих текстова. У новом веку и са новим читаоцима дело Црњанског живи својим новим животом. Оно је довољно одстојало и одлежало после првих издања, па, иако нема аутора да га брани, оно се прпошно одупире новим насртљивцима.

Црњански и Јосић сличног су карактера. То сам схватио читајући њихова дела и помало шта су њихови савременици написали о њима. Тако је, на пример, Милисав Савић писао о Јосићу: „И он је..., попут свог обожаваног писца Милоша Црњанског, био и остао намћор, свађалица, прзница. Али је био и остао велико дете. Јосић Вишњић, попут сваког детета, са литературом жели и уме да се игра. Литературу обожава. Њен је верни, страсни заљубљеник.”

И као што је Црњански једном рекао: „У причу треба унети душу”, тако је своју душу, грешну или безгрешну, свеједно, Јосић потпуно унео у ову књигу, и тиме јој удахнуо живот, а колико ће живети, зависи од читалаца, нарочито српских.

Ову књигу је Јосић посветио: „Богу, људима, а затим ветру”.